

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

תולדות

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1660 45th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2023

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת תולדות

- ג. שוא תשועת אדם - אך הוא צורי וישועתי.....
- ד. יושב תהילות ישראל - הקב"ה מתאווה לשמוע קול תפילותינו.....
- ה. כשזה נופל זה קם - מעלת 'יעקב' רק על ידי התגברותו על 'עשו'.....
- יא. משמרת וחקותי - להיטיב לבריות.....
- יב. יעקב ועשו האמורים - אין הדבר תלוי אלא בי.....
- טו. האמורים בפרשה - לפרוש ולהתבדל מן הרע.....

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד

shwrtz@bezeqint.net

פרשת תולדות

שוא תשועת אדם - אך הוא צורי וישועתי

לא היתה מהם אל המתברך [כלומר, שלא היו יכולים להשפיע את הברכה מעצמם ומכוחם] רק מה' היה הדבר יוצא ובא שפע על ידיהם וחל על המתברך, ומהאי טעמא נמנע יצחק מלברך את עשו ולא הועילו לו צעקותיו ותחנוניו 'שעם שהיה רצון יצחק לברכו - לא היה הקב"ה מסכים על ידו', מאחר שאותו רשע לא היה ראוי לברכה. ובתחילה סבר עשו שאין יצחק מברכו מחמת שכבר נתן את הברכות ליעקב על כן התרעם וצעק, מה בכך שכבר ברכת את יעקב, וכי 'הברכה אחת היא לך אבי'. עוד הוסיף עשו למעון, שמא אינך רוצה לברך אותי הלא אבי אתה ו'ברכני גם אני אבי', ועדיין החריש יצחק כי לא היה בידו לברכו מאחר שלא היה הקב"ה חפץ לברך את עשו, וכאשר ראה עשו שיצחק עומד בשלו או נתן ליבו להבין שאין הדבר תלוי ביצחק אלא אך ורק בידי הקב"ה, על כן מיד 'וישא קולו ויבך' בכה והתחנן אל הש"ת שיזאיל לברכו, 'ולהיות כי שערי דמעות לא ננעלו או נתרצתה שכינה להשפיע לו ברכה'. ובוה מתיישב אומרו 'הנה', כי משמעות לשון הנה הוא לשון 'הכנה והזמנה', וכך אמר לו יצחק 'הנה' - דמעות אלו לפני ה' הם אלו שהכינו את ברכתך שמשמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל.

ללמוד וללמד, שאין ביד האדם לתת מאומה לרעהו ולהיטיב לו או להרע לו אם הקב"ה אינו חפץ בדבר, ומי לנו גדול מאבותינו הקדושים יצחק ויעקב, גם הם לא יכלו לברך אם לא הסכים הקב"ה לדבר. מעתה, 'חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי בְּמָה נחשב הוא' (ישעיה נ כב), אין שום טעם וצורך להחניף ו'להשקיע' בבשר ודם אשר הוא חדל אונים, 'אל תבטחו בגדיבים בבן אדם שאין לו תשועה', כמו

בפרשתן (כו לד-לט), 'כשמוע עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי, ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, ויאמר הכי קרא שמו יעקב וכו' ויאמר הלא אצלת לי ברכה, ויען יצחק ויאמר לעשו הן גביר שמתיו לך ואת כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירוש סמכתיו ולכה אפוא מה אעשה בני, ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני אבי וישא עשו קולו ויבך, ויען יצחק אביו ויאמר אליו הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל', והנה כל המעיין בפסוקים אלו עומד ומשתומם מדוע בתחילה סירב יצחק לברך את עשו, שלוש פעמים התחנן עשו אל אביו [א. ברכני גם אני אבי. ב. הלא אצלת לי ברכה. ג. הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני אבי] ויצחק עומד על דעתו שלא לברכו, ואילו לבסוף הסכים לו וברכו במשמני הארץ ומטל השמים, ומהו הדבר שגרם להפך דעתו של יצחק. עוד הקשה ה'אלשיך' הק' ז"ע במה שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו רבא כד) שעשו זכה לכל הטובות בזכות שבכה והוריד דמעות מעיניו, ולבאורה תמוה מה שתלו כל טובתו בדמעות ולא ב'ברכות' שבירכו יצחק 'הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל', גם צריך לבאר אומרו 'הנה משמני הארץ' וגו', שלבאורה תיבת 'הנה' היא יתור לשון, כי די היה באומרו 'משמני הארץ יהיה מושבך'.

ומבאר האלשיך הק', שהנה אמרו חז"ל (תנחומא ויהי ו) שיעקב אבינו ביקש לברך את מנשה ואפרים בני יוסף ונסתלקה ממנו שכינה עד שאמר 'מי אלה' (להלן מה ח) - 'מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה' (לשון רש"י שם), ומכאן מוכח בוודאי 'שברכות האבות

א. עיר ואם בישראל היתה העיר סלאנים בה כיהן כרב ומרא דאתרא הגאון הנודע רבי אייזיל חריף זצ"ל, לרוב גדולתה היו אחינו בני ישראל היושבים בערי הפרוזות עוקבים ומבררים כסדר - מה נעשה בה בעיר הגדולה והחשובה, מחמת כן, היו הכל מריבים ל'זכות' ב'חזן' אשר שימש בימים נוראים דאשתקד בעיר הזאת - כשהם מציעים לו 'משכורות כפולה' מהניתן לו בסלאנים, וכך מצאו עצמם ראשי הקהילה בסלאנים תרים ומחפשים בכל

שנה מחדש בעל תפילה ראוי ונכון לעבודת הקודש הזו, ויהי באחת השנים וכבר לא נמצא בין תושבי ודרי העיר מי שיתאים לתפקיד קודש זה, פשפשו ולא מצאו אלא אחד מבין זקני הדור שכבר אזלו כוחותיו ובקושי נשמע קולו, וכל מעלתו הייתה שהכיר קצת את ה'נוסח', בלית ברירה נבחר הלה לשמש כבעל תפילה, אלא שכאן נענו כמה מראשי הקהילה שכ'תנאי קודם למעשה' עליו לחתום על 'חוזה' (contract) שבעשר שנים הבאות ישאר בתפקיד קודש זה, ולא יעזוב אותם אפילו תמורת שכר נאה יותר.

לשמע 'תנאי' זה עלה שחוק גדול על פניו של ר' אייזל חריף, ומשנשאל 'לשחוק מה זה עושה' נענה ואמר, הנכם מזכירים לי מעשה שהיה לפני כשלושים שנה בעלותי על כס הרבנות בעיר הזאת, באותם הימים שררו צפיפות ודוחק נוראיים בבית החיים, מכיוון שכן מיהרו אנשי הנהלת ה'חברא קדישא' וקדשו חלקת שדה חדשה לשמש כ'בית החיים', ועדיין לא נושעו כי לא אבו אנשי העיר להטמין בו את קרוביהם יקיריהם - שהרי כל אחד רוצה להיות בשכנות לבני משפחתו, בקברי אבותיו וכו', מה עשו אנשי הח"ק, נמנו וגמרו, וגם הכריזו על כך בראש כל חוצות, בדעתנו להעניק אלף זהובים למשפחות 'עשרה הראשונים' שייטמנו בבית החיים החדש... ומ"מ, לא נושעו. בהגיע 'ערבי פסחים' נפל דבר, כי אחד האברכים מבני העיר שבביתו שררו עוני ומחסור קשים ומרים, ולא מצא כדי סיפוקו לקנות מצה ומרור, כורך ושולחן עורך, נענה ואמר לנוות ביתו, אין לנו שיוך רק הדרך הזאת - אעשה עצמי כמי שנתבקשתי לשיבה של מעלה, ומיד תקראי הנה את אנשי ה'חברא קדישא' מתוך מסוה של בכי ויללה כאלמנה אבלה וחפוית ראש, הללו יובילו אותי לבית החיים החדש תמורת אלף זהובים שמהם 'נחיה ולא נמות' - כי יהיו בידינו די מעות להוצאות החג המרובות ולתשלום חלק מהחובות הרובצי על כתפנו - ובעזה"ש"ת אמצא את הדרך לצאת מקברי אשר יכרו לי... בתחילה הביטה על בעל הבית כמי שהשתבשה עליו דעתו, וכי 'הכסף יענה את הכל'... אבל מה שלא עשה השכל עשה הזמן, ביום י"ג בניסן באשמורת הבוקר עדיין נשאר הבית ריקם, אף לא 'קארטאפל' (תפ"ר, Potato) אחד נמצא בבית, הסכימה האשה לעצת בע"ב, ואכן, תוך זמן קצר רעשה העיר על פטירתו הפתאומית של אברך צעיר רך בשנים בהשאירו אחריו אלמנה ויתומים רכים, וכשבאו אנשי הח"ק מצאו אלמנה המייללת בזעקות שבר על בעלה שהלך לעולמו בפתע פתאום, אחר 'דין ודברים' הסכימה לקבורתו בבית החיים החדש, אך בתנאי קודם למעשה שכל הסכום במלואו ישולם לה עוד היום - לפני עריכת ה'לויה', אנשי הח"ק נתנו לה אלף זהובים והוציאוהו במטה להובילו למנוחות. והנה, הדרך לבית החיים החדש הייתה ארוכה מהדרך שהיו רגילים ללכת בה לביה"ח הישן, ע"כ משעברו בדרכם בסמוך ל'קרעטשמע' (בית אכסניא) נכנסו לשם לנוח קמעא ולשתות מעט 'משקה' לחמם לבם, 'המת' ניצל את שעת הכושר, וברח הרוג ברגליו, ויהי בצאתם, נדהמו אנשי הח"ק לנוכח נס 'תחיית המתים' שאירע לנגד עינם, הילד איננו... ונתפזרו איש איש לביתו.

לאחר זמן, מת (באמת) אחד מאנשי העיר, גם בזה הסכימו בני המשפחה שהיו עניים ואביונים דלים ומרודים - לקברו בביה"ח החדש, ואף הם בקשו וקבלו את התשלום מראש, אבל אמרו אנשי ח"ק בזאת הפעם נשמור על ה'מת' מכל משמר, ובבואם לקרעטשמע קשרו את ידיו ורגליו של המת אל המיטה בחבלים עבים, ואת המיטה קשרו לכותלי הבית בכדי שלא 'יברח' להם... נענה ואמר להם אחד מבני החבורה, אוי, שוטים שבעולם, את המת הלז אתם קושרים... אין כל צורך בזה, הרי הוא מת ל"ע, אין בידו להזיז אבר וק"ו שאין בכוחו לקום ולברוח, זה המת כבר לא יקום אלא בתחיית המתים... אבל, את ה'מת' הראשון הייתם צריכים לקשור... סיים רבי אייזל ואמר בחריפותו, שוטים, את החזן דהאי שתא אתם קושרים ב'חוזה' שלא יברח... הרי הוא כאותו מת שאינו יכול לברוח לשום מקום, שהרי אין לקהילות אחרות כל חפץ בו... את קודמיו הייתם צריכים לקשור... כי הם היה 'קולם ערב ופרקם נאה', אותם הקהל דורש ומחפש...

אף אנן נעני ונאמר, הנה יש אנשים ה'קושרים' בכל כוחם את 'פרנסתם' למען לא תברח מהם, ויש שבכל עת דואגים לקשור 'קשרים' עם ה'בוס' שלא ישמט מהם או שלא ישמיט אותם ממנו... יראים הם שמא ישלח אותם, על כן הם מתחנפים אליו ומשקיעים הרבה מכוחות הנפש בכדי 'לקשור' אותו אליהם, וכן על זה הדרך בכל שאר ענייני העולם, שרוצים לתפוס 'קשרים' עם עסקנים וכיו"ב... דעו נא, כי לאותם חברי חברא קדישא אתם דומים - מה לכם לקשור את ה'מת', הרי הפרנסה הקצובה לכם לעולם לא תנתק מכם, וכן הבוס ש(נראה) כעומד על גביכם באמת אינו אלא שליח שהועמד מן השמים, ואין בידו להרע לכם ואפילו בפרוטה אחת... תקשרו את החי... תתקשרו לחי העולמים 'תשקיעו' אצלו, כי ממנו הכל.

באר הפרשה - פרשת תולדות

יושב תהילות ישראל - הקב"ה מתאוה לשמוע קול תפילותינו בפרשתן (כה כא), 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא', הקשה רבינו בחיי, שלכאורה היה צריך לומר תחילה 'ותהי רבקה עקרה', ורק לאחמ"כ להזכיר 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו'. ומבאר כי לא כמו שנראה בעינינו בשר שמחמת שהיו עקרות הוצרכו להתפלל, אלא אדרבה, מחמת שרצה הבורא

כן אין סיבה להתיירא משום בר אנוש שבעולם שאינו יכול להרע ולהזיק ברצונו, אין לנו אלא לפנות אל אבינו שבשמים² שהוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, הוא מושיענו והוא יושיענו³, ואשרי מי ישגברו על ה' אלוקיו - אינו סומך על אחרים ואף אינו סומך על עצמו⁴, ואינו נשען אלא על אביו שבשמים, ומובטח הוא שאכן א-ל יעקב יהיה בעזרו.

בענין זה נספר מעשה שהיה באחת העיירות, שם פרצה ל"ע מגיפה קשה, מסוכנת ומדבקת ל"ע, והיו הכל פונים לרופא העיירה שהיה בס"ד מומחה גדול והיה מרפא אותם, עד של"ע גם הרופא נדבק ונפל למשכב ולא היה מי שיטפל בחולי העיר, מיהרו העסקנים והביאו רופא מומחה מעיר אחרת, שהרי אי אפשר להשאיר עיר ואם כשהיא מתבוססת במגיפה, אך לגודל הכאב לא היה סיפק בידי הרופא לרפא את כולם, כי רבו החולים עד אין מספר, ישבו עסקני העיר לטכס עצה, כדת מה לעשות בעת צרה כזאת, נענה 'חכם' אחד ואמר, שוטים, הבה נשלח תחילה את הרופא החדש לבית רופא העיר, ומשזה יתרפא נרויח 'פי שנים' כי יהיו כאן שני רופאים, ובודאי טובים השנים מן האחד'...

והלימוד לדידן, מהלך לו האיש כשרשימת 'בעיות' בידו, מסובך הוא בחובות והנושים נוגשים בו, הוא או בני מעוכבים בשידוכים, כאן הנו מסובך עם השותפים ושם עם שכניו, הבחור עם ה'משגיח' והאברך עם השווער או... אש להבה בוערת בין הבוס ועובדיו... איש איש בנגעו ומכאובו, אם אך ישכיל, יטפל וירפא את הרופא עצמו, כלומר, יתקן ויחזק את האמונה בלבבו וממילא יתרפאו כל נגעיו ומכאוביו, כי בתיקון אמונתו יביט על כל העולם ב'משקפיים' (Glasses) אחרות, יפסיק מלטעון ולהתלונן על כל העולם וסובביו, יבין וישכיל כל אלו אינם מזיזים אפילו אצבע קטנה אם לא ציוה ה' שכך יקום וכך יהיה... אז כל ה'אוויר' יצא מהבלון הנפוח שדימה לעצמו כי זה מזיקו וזה עושה וכו' וכו'... ב. וכמו שאומרים בשם הרה"ק רבי בעריש מביאלא זי"ע על הפסוק (ישעיה מד ו) 'כה אמר ה' מלך ישראל וגואלו ה' צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלוקים', שיש לך אדם שאצלו הקב"ה הוא בחי' אני ראשון, שכבר בראשית הדבר ובתחילתו מבין שאינו יכול לעשות מאומה לולא ה' בעזרתה לו, והרי הוא פונה אליו ומבקש סיוע ממעל, לעומת זאת יש אחר שהוא 'חכם' ומוצלח בעיניו, נדמה לו שיכול להסתדר בעצמו... אך בסופו של דבר נוכח לראות כי אלמלי הקב"ה עוזרו... אז אכן 'נזכר' לפנות אל ה', נמצא שאצלו השי"ת הוא בבחי' אני אחרון, ועל כך אמר הקב"ה הרי מבלעדי אין אלוקים ואין שום כח אחר בעולם ח"ו, אם כן, וכי לא עדיף שתבוא אלי כבר מלכתחילה... ג. וכאשר מכיר הוא באמת ובתמים שרק הקב"ה הוא היכול לעזור - תיכף תבוא ישועתו, וכאותו מעשה ביהודי שתינה את צערו ומכאובו בפני הרה"ק מנעשכ"ז זי"ע כי הוא זקוק לרפואה. אמר לו הרבי פנה נא לרופא של העיר אניפולי ומשם תבוא ישועתך. כעבור כמה ימים חזר האיש אל הרבי ב'טענה' שנסע לאניפולי ואין שם רופא כלל. שאלו הרבי, מה עושים בני העיר בעת חולי ומכאוב, ענה היהודי, יפנו ל'א-ל רופא נאמן' - ה"ה אביהם שבשמים. נענה הרבי, הוא אשר דברתי, פנה ל'רופא' שלהם, והרי הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, השכל והבן שרק עליו יש לסמוך ואין ביד רופא לסייע לך, קווה והתפלל אליו ותבוא לבריאות שלימה ואיתנה.

סיפר הרה"ק רבי גדליה משה מזוועהיל זי"ע שהוא עצמו הכיר בני עיירה אחת, שלהם היה רק 'רופא' אחד ו'רוקח' אחד, והיו אלו השניים מפקיעים את השערים הן בבדיקת הרופא הן בסממני הרפואה, התאספו בני העיר ל'אסיפה דחופה', ויצא ה'פסק' שמהיום והלאה לא יפנו בני העיר אליהם, אלא כל מי שיש לו חולי בביתו, יזעק אל ה' אלוקיו בתחינה ובבקשת 'רפאינו ה' ונרפא', וה'רופא' כל בשר' יפליא לעשות, לרפאותו ולהחיותו. כעבור שנה בדקו ומצאו שלא מת אפילו אחד מבני העיר בכל השנה שעברה, זולתי הרופא והרוקח. כי המתפלל מתוך עמקי הלב ואמונה פשוטה בבורא עולם, ינצל מכל פגע ומכל מחלה.

ד. מאמר נורא אמר הגר"ש פינקוס זצ"ל, שהנה נאמר בפרשתן (כו ו-יא) שיצחק התיישב בגרר ארץ פלישתים, וישאלו אנשי המקום על רבקה, ומכל מקום לא נלקחה לבית אבימלך מלך פלישתים, לעומת זאת שרה אמנו כן נלקחה לבית פרעה (לעיל יב טו) ולבית אבימלך (כ ב), וטעם הדבר, כי מצינו באברהם אבינו שחשש בבואם למצרים פן תילקח שרה לפרעה, על כן אמר לה 'אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך', וכן כתיב (כ ג) 'ואומר

באר הפרשה - פרשת תולדות

ה

(שהש"ר ב' לד) 'מפני מה נתעקרו האמהות, מפני שהקב"ה מתאוה ליתפלתן של צדיקים'. עב"ל.

ובך כתב הרה"ק ה'ערבי נחל' זי"ע (ריש פר' ורא) וז"ל. היוצא מכלל דברינו, שלפעמים מתאחר בקשתו להתמלאות עבור שחפץ השי"ת שיתפלל לפניו. ובוה נראה לי ביאור מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים פו א) 'חנני ה' כי אליך אקרא כל היום', ויש לדקדק,

והתאוה שיתפללו לכן עשאים עקרות, וז"ל, יתכן לומר שהקדים העיקר, ולמדנו שאין הכוונה שתהיה העקרות סיבת התפילה, שאם כן הסיבה עיקר והתפילה מפלה לה (והיה צריך לכתוב תחילה את העיקר והיינו העקרות), אבל הכוונה בלשון הכתוב כי התפילה סיבת העקרות, ולומר לך שלא נתעקרה אלא כדי שיתפללו שניהם על הדבר, לפיכך הקדים התפילה שהיא העיקר והסיבה הראשונה שבשבילה בא העקרות לרבקה אמנו. וזה שדרשו ז"ל

לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא, והיינו שעשה 'תוכניות' (פלאו) כיצד להינצל מן הרעה, אכן ביצחק לא נמצא דבר הזה, ולא נזכר בשום מקום שאמר לרבקה מקודם שתאמר שהיא אחותו, אלא היה סמוך ליבו בטוח בה' שיעשה כטוב בעיניו, וינחה אותו במעגלי צדק, על כן שמר עליו הקב"ה ולא 'נכנס' כלל לאותה פרשה...

מילתא דפשיטא שאין לנו שמץ השגה באבות הקדושים, ואין לנו רשות לפרש דרכיהם אשר הינם גבוה מעל גבוה, אך ללמדנו בא, לחדול מעשיית תוכניות לרוב, ולחשוב מחשבות יומם ולילה כיצד לעשות כך והיאך להשיג דבר פלוני, כי עצת ה' היא תקום, ויושב בשמים ישחק על כל התוכניות למיניהם... ואדרבה ההולך בתום ישכון בטח. ה. וכמה מתוק לחיך אותו מקרא שנאמר (תהילים קטז א) 'אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני כי הטח אזנו לי ובימי אקרא', שכביכול הקב"ה מטה אזניו - כלומר, מרכיז עצמו כביכול ומתאמץ לשמוע את קולי תחנוני...

ו. בענין התפילה מצינו ב'חת"ס' (וירא ד"ה וה' פקד) על הפסוק וה' פקד את שרה כאשר אמר, דהנה מפקידת שרה למדו חז"ל והובא כאן ברש"י דהמתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, שנאמר ויתפלל אברהם אל האלקים, וירפא אלקים את אבימלך, וסמך ליה וה' פקד את שרה ולא כתיב ויפקוד את שרה משמע פקד כבר קודם שרפא את אבימלך. ומבאר החת"ס, דלכאורה פקידה זו שפקד תחילה את שרה גרמה לכמה עלילות - שאמרו 'מאבימלך נתעברה שרה', עד שהוצרך מחמת זה לשנות קלסתר פניו של יצחק כשל אברהם כדי שיכירו שמאברהם נתעברה ולא יאמרו מאבימלך נתעברה... וכי לא היה עדיף להמתין זמן רב עם פקידת שרה עד שלא יהא מקום לומר כן...

אלא מבאר החת"ס, וז"ל, אך גזרה היא מימות עולם דהמתפלל על חבירו הוא נענה תחילה, ואם כן יאבד עולמו מפני שוטים ולצנים וישנה תפקידו, בתמיה. על כן וה' פקד את שרה כאשר אמר, פי' כאשר גזר כבר שכל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה (ומה שיצטרכו לשנות מחמת כן, ישנה ולא יתבטל הכלל שהוא נענה תחילה), עכ"ל. ז. ומכאן חיזוק גדול למי שעוברים עליו ייסורים, כי יתכן שכל סיבת הייסורים הוא רק מפני שהקב"ה מתאוה לתפילתו, ומבקש ממנו 'השמעני את קולך, כי קולך ערב'. וממילא, אף אם התפלל ולא נענה אל יפול רוחו בקרבו לומר, אויה, כי אין 'שומעים' במרומים לתפילתי, שהרי הקב"ה מצפה לשמוע את קולו, ודייקא לכן עדיין לא נענה - בכדי שיחזור ויתפלל...

משל מהנהוג להעמיד מכונה בפתח ה'מקווה' ובה יכניסו הכל סכום מעות מסוים אז יפתחו שערי המקווה, ויהי היום ויבוא אורח לעיר פלונית, ניגש אל אחת המקוואות שבעליה מבקשים סך עשרה שקלים בעד כניסת אדם למקווה, בא זה והחל מכניס שקל אחר שקל, והנה הוא רואה כי אף לאחר שכבר הכניס ד' וה' שקלים עדיין לא נפתח השער, גם במטבע הז' והח' לא נפתח, ומכיוון שראה כי גם ט' מטבעות אינם פותחים נתמלא חימה ועזב הכל וברח משם כל עוד נפשו באפו (בחשבו כמה 'אוהבי ממון' הם, מי יודע עוד כמה שקלים הנני עומד להפסיד תמורת כניסתי הנה...), והנה אך לשוטה ייחשב זה האיש, כי בעוד 'שקל' אחד ויחיד היה השער נפתח בעדו בשעטומ"צ, מדוע ברח כשעמדה הישועה על פתחו, והנמשל מובן לכל... מדוע נתיאשת מהתפילה בעמך כבר על פתח ישועתך (עוד ייאמר בה, כי המכניס מטבע של 10 שקלים כאחת מיד יפתחו שערי המקווה בפניו, כיו"ב ה'מתפלל' ביעת רצון' אם מצד הזמן' או המקום הרי הוא כמי ששפך כמה וכמה תפילות כאחד, ויותר קרובה ישועתו לבוא...)

כך פעמים שאדם מתפלל וחוזר ומתפלל ואינו יודע עד כמה קירב כבר את הישועה בתפילתו, ואילו היה מתחנן ומבקש עוד אזי היה משלים פעולתו לטובה. וכבר אמרו חז"ל (דב"ר יא ט) שמשנה רבינו התפלל תקט"ו תפילות כמנין

באר הפרשה - פרשת תולדות

הרבה, משא"כ האדם המתפלל תמיד אף באין צר לו אין כל סיבה להביא עליו צרה ועקתא, ואף אם תבוא עליו תסתלק מעליו מיד בבואה. עכ"ל.

עוד כתב רבינו בחיי בזה"ל, מכאן יש ללמוד עוד כח התפלה שהיא גדולה מאד ואפילו לשנות הטבע. ומטעם זה הזכיר לשון 'ויעתר' ולא אמר ויתפלל או ויצעק, ושאר הלשונות, כי הוא מלשון עתר וכו', כמו שאמרו בפ"ק דסוכה (יד). למה נמשלה תפלתן של צדיקים לעתר, מה עתר זה מהפך הגורן הזה ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים^ט מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות למדת רחמנות, עכ"ל^א.

ש'חנני' הוא בקשת מתנת חנם, והיאך אמר 'חנני כי אליך אקרא' שנראה כאומר חנני בשכר שאלך אקרא כל היום. ועוד, מהו אומרו אקרא לשון עתיד, היה לו לומר 'קראתי'. אלא ביאורו, שביקש 'חנני ה' - במתנת חנם מיד, ואל תעכב מלמלאות בקשתי כדי שאתפלל לפניך, כי חנני מקבל עלי 'לעתיד' שאלך אקרא כל היום אפילו אחר שאשיג מבוקשי^ה.

ומוסיף הערבי נחל יסוד גדול, וז"ל. ולטעם זה ארו"ל (סנהדרין מד): 'לעולם יקדים אדם תפלה לצרה' וכו', כי השי"ת מתאוה לתפלת ישראל, וכשלא יתפלל אלא בעת הצורך לו תעוכב בקשתו כדי שיתפלל

'זאתחנני' להיכנס לארץ, והרי שאף שלא נענה בתפילתו, אך מ"מ כל תפילה ותפילה נשמעה במרומים ומנו וספרו תפילה אחר תפילה...

על כן חזקו ויאמץ לבבכם כל המייחלים לה' להרבות בתפילה, וכמו שאמרו (ברכות לב): 'אם רואה אדם שלא נענה בתפילתו יחזור ויתפלל, שנאמר (תהילים כז יד) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', ופירש רש"י, התחזק ולא תמשוך ירך אלא חזור וקוה. וגם זאת נלמד ממעשה אבות עד כמה הפציר יצחק והרבה להתפלל לישועת ה' כי תבוא. ח. הנה אמרו חז"ל (פסחים קיח). קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף וקשה פרנסתו של אדם כקריעת ים סוף, וידועה הקושיא מה שייך דבר 'קשה' כלפי הקב"ה. אלא, שהנה איתא במדרש (שמ"ר כא ה) שהקב"ה סיבב את ישראל במדבר באופן שיהיו המצרים בצד אחד והים בצד השני, ולא יהיה להם דרך להינצל מן הצרה, 'ולמה עשה הקב"ה להם כך אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפילתן'. ומסמיך על זה מה שנאמר (שה"ש ב יד) 'יונתי בחגוי הסלע בסתר המדרגה וכו' השמעני את קולך כי קולך ערב', שהיה הקב"ה מבקש לשמוע את קולם (ועיי"ש באריכות). ולאחר שצעקו בני ישראל אל ה' רצה להושיעם ולקרוע להם את הים, אך ידע שמעתה יחדלו מלצעוק ולהתפלל אליו, ודבר זה - היה קשה בעיניו, וכדרך שאמרו קשה עלי פרידתכם... כענין זה הוא גם לגבי הפרנסה וזיווגו של אדם, שהקב"ה מתאוה לתפילתן של ישראל ועל כן אינו משפיע בבת אחת פרנסה בהרחבה, וכדאיתא בגמ' (יומא עו.) לגבי ירידת המן, כך גם לגבי מציאת הזיווג, שהקב"ה מחכה שבניו אהוביו וחביביו יעמדו בתפילה ויצעקו 'מאין יבוא עזרי'. אמנם קשה למלאות משאלותיהם כי שוב לא יתלו עיניהם בו ולא ירבו בתפילה... וקשה עלי פרידתכם...

על כן זאת עשו וחיו, להתרגל לפנות אל הקב"ה בכל עידן ומצב, הן קודם שתבוא הישועה והן לאחריה בשבח ובהודאה, ואם לא יהיה 'פרידתכם' גם לא יהיה 'קשה'... וכמסופר על הרה"צ רבי יצחק דוד גוטפרב זצ"ל מיקירי ירושלים, אשר פעם היה נצרך לישועה בביתו והלך ארבעים יום לכותל המערבי לבקש שם ולהתפלל על אותו ענין, ובמלאות הימים האלה הלך עוד ארבעים יום בכדי להודות על כל הטוב והחסד.

ט. וכבר מילתנו אמורה שגם 'תפילתן של רשעים' מעוררת רחמים כי הקב"ה שומע תפילת כל פה. נפלאות כתב בספר 'משיבת נפש' (להגאון רבי יוחנן לוריא זצ"ל, מגדולי רבני אשכנז לפני כחמש מאות שנה) לבאר דיוק לשון הכתוב (כז כב) 'הקל קול יעקב', מדוע 'הקול' הראשון נכתב חסר ואילו 'הקול' השני הינו מלא, אלא בא הכתוב לרמז שגם קול יעקב כשהיא באה מאנשים קלים ['קל' נדרש מלשון 'קל'] אף היא מתקבלת ברחמים וברצון לבטל את הידים ידי עשו.

י. חיזוק גדול כתב הרה"ק ה'דברי ישראל' ז"ע (וירא ד"ה ויאמר) שהנה כתיב בפרשת ה'עקידה' (בראשית כב ז) 'ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה', ולכאורה קשה לשם מה הזכיר הכתוב לדורות מה שאמר יצחק אבי וענה לו אברהם הנני בני, והרי העיקר הוא במה ששאלו איה השה לעולה, ואם כן היה יכול לומר 'ויאמר יצחק אל אברהם אביו הנה האש וכו', ולכאורה כל מה שנאמר ויאמר אבי ויאמר הנני בני ויאמר הוא ייתור לשון. אלא, שכבר אמרו חז"ל (עיי' בר"ר נו ג) שכל דיבור ודיבור שהיה בעקידה עשה רושם גדול בשמים ממעל ופעל לזכותם של ישראל לדורי דורות, ועפי"ז מבאר בזה"ל, והדיבור הזה שאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי, ואברהם אביו השיב לו הנני בני, זאת עשה רושם בשמים לזרעם אחריהם עד

והמלך עצמו הסכים לנהוג עמו בעקיפין, כלומר, אף הוא חפר מחתרת בתוככי ארמון המלוכה בכדי שיוכל הבן לבצע את זממו, לגדל אהבתו את בנו. וכך הוא גם לגבי קבלת התפלות, שהקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול חפר 'את החוקים ואת המשפטים', ועושה מחתרת שעל ידה יוכלו התפלות לעלות ולפעול פעולתם לטובה (מבלי שתוכל מידת הדין לעכב).

ודע, שע"י התפילה נעשה המתפלל עצמו ל'בריה חדשה' ומציאות אחרת, וכך ביאר ב'ש"ך על התורה' (מגורי הא"י, בריש פרשתן), וז"ל, סיבת העקרות הוא כדי שיתפלל עליה ותתהפך לבריה אחרת (ע"י התפילה), לומר שאינה זאת (רבקה) 'בת בתואל', כי אותה (רבקה) הייתה עקרה, וזו (רבקה החדשה) נאמר עליה 'ותהר רבקה', אם בן אינה אותה רבקה אלא רבקה אחרת שאינה בת בתואל. וכל זה כדי לנקות זרע ישראל כדי שלא יהיה להם שום אחיזה עם אומות עכו"ם... ולזה אמר 'ויעתר' כמו העתר שמהפך את התבואה מלמעלה למטה, כן נתהפכה מעקרות ל'ותהר רבקה' (ע"י התפילה)... ולאה לא הייתה עקרה כי היא הפכה עצמה בבכייתה שהייתה בוכה כדי שלא תנשא לעשו כמו שאמרו חז"ל על הפסוק 'ועיני לאה רכות', אם בן אינה אותה לאה, כי אותה לאה היא לעשו, וזו (לאה) אחרת, עב"ל"ב.

וכך איתא בזוה"ק (ח"א קלז): לפרש בלשון הכתוב ויעתר לו ה', 'דצלי צלותיה וחתר חתירה דלעילא לגבי מזלא על בנין וכו' וכדין ויעתר לו ה', אל תקרי ויעתר אלא ויחתר לו, חתירה חתר ליה קוב"ה וקביל ליה'. (ותרגום ללה"ק, שהתפלל תפלתו וחתר חתירה למעלה אל המול הממונה על הבנים וכו', ואז ויעתר לו ה' אל תקרי ויעתר אלא ויחתר לו, חתירה חתר לו הקב"ה וקבל אותו). ובעין זה איתא במדרש (בר"ר סג ה) 'רבי לוי אמר, משל לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב, והיה זה חותר מבפנים וזה חותר מבחוץ' (שכן בערביא קורין לחתירתא עתירתא).

וביארנו בספה"ק, כי בעצם לא היה שייך כלל שתוליד רבקה (עיי"ש במדרש), אלא שיצחק התעצם בתפלתו עד שפתח 'מקום' לקבל את התפילה ולהמשיך לה בנים מחוץ ל'סדרי בראשית', אמנם מידת הדין היתה מעכבת בדבר, על כן חתר הקב"ה מחתרת לקבל את התפילה מחוץ לסדר הרגיל עד שלא יוכלו המקטרגים לעכב מלקבל את התפילה. וזהו המשל שהביאו במדרש 'לבן מלכים שהיה חותר על אביו ליטול ליטרא של זהב', שבן המלך רצה ליטול מאוצר המלוכה, אך 'מלך במשפט יעמיד ארץ', ואי אפשר למלא מבוקשו באופן הרגיל, על כן חתר הבן מחתרת מבחוץ בכדי 'לשדוד' את הזהב מבלי שירגישו בו.

עולם שכאשר יהיה אדם מישראל מתאנח לפני אבינו שבשמים ויאמר אבי' - במלה זו בלבד שהוא מתאנח מקירות לבו וצועק 'אבי', יתמלא אבינו שבשמים רחמים עליו ויענה ויאמר 'הנני בני' למלאות משאלותיך. עכ"ל.

יא. וביותר מתקבלת התפילה אם מתעורר בדמע עיניו, וכדאיתא ב'תנא דבי אליהו' (רבא כד) 'עשו, בשכר שלש דמעות שהוריד ונפלו מעיניו, נתנו לו את הר שעיר שאין גשמי ברכה פוסקים ממנו לעולם'.

מעשה נורא מובא בזוה"ק (ח"ג רה). על כוחם של דמעות לפעול במרומים תחיית המתים כפשוטו ממש, וכך איתא, רבי יוסי דפקיעין הסתלק מן העולם והשאיר אחריו בן קטן, הוי געי ההוא ינוקא ובכי ואמר וכו', עד שיצאה בת קול שאמרה 'זכאה אנת רבי יוסי, דמילין דהאי גדיא זעירא ודמעוי סליקו לגבי כורסייא דמלכא קדישא, ודנו דינא... והא עשרין ותריין שנים אוסיפו לך' וכו' [ובלה"ק - אשריך רבי יוסי שדברי הגדי הקטן הזה ודמעותיו עלו אל כסא המלך הקדוש ודנו דין.. והרי עשרים ושתיים שנים הוסיפו לך]. ובהמשך איתא שם אמר רבי אלעזר זכאה חולקנא דחמינא תחיית המתים וכו'. ואמר רבי יוסי 'תלת מאה ושתין וחמש דמעין דאושיד ברי עאלו בחושבנא קמי מלכא קדישא... וקוב"ה אתמלי רחמין עלי'] - שלש מאות שישים וחמש דמעות ששפך בני נכנסו בחשבון לפני המלך הקדוש... והקב"ה התמלא רחמים עלי'.

באופן זה אמר הג"ר מרדכי גיפטער זצ"ל (ר"י טעלז), כי הנה יצחק אמר לעשו שאין לו עוד ברכות לברכו, ועכ"ז אחר שנשא עשו קולו ויבך, ברכו יצחק משמני הארץ. מכאן תלמד, שבכוח הבכיה והדמעות אפשר לברוא בריאה חדשה - להשיג אפילו מה שלא מגיע לו... ואפילו עשו...

יב. ידועה הקושיא כיצד מועילה התפילה, וכי שייך 'שינוי רצון' אצל הבורא - לשנות מצבו של אדם ע"י התפילה, ומבאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מאמרי שבתות מאמר ח ז), וז"ל. והנה כתבו על זה תלמידי הבעש"ט להיות על ידי התפלה נתדבק האדם במקום אחר יותר גבוה ונהפך לאיש אחר, והגם שנגזר גזירה על אותו האיש, הנה בהתפלל

באר הפרשה - פרשת תולדות

הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע (ד"ה ותלך), שהנהגה לכאורה תמוה מהו המקרה הנורא שאירע לה עד שמחמתו הוכרחה למהר 'לדרוש את ה', ומה השיבו לה. אלא, שבוודאי ידעה רבקה שיהיה לה בן רשע, וכמו שדרשו חז"ל (נדרים לא.) כי ביצחק ייקרא לך זרע - ולא כל יצחק, אלא שבאה לשאול למה נגזר עליה בן, וביחוד, אחר שהתפללה על הבנים מדוע יארע לה בן, ועל כך באה התשובה 'ויאמר ה' לה שני גויים בבטןך ולאום מלאום יאמיץ', פירושו, כי דייקא אחר ששמע ה' את תפילתה נתן לה בן צדיק, ולשלימות צדקותו 'זיכהו' שיוולד יחד עמו אשר יעמוד לנגדו כל ימי חייו, וכשיעקב יתגבר עליו משם יבוא לתכליתו הטוב, כי כל מעלת 'עקב' היא רק משום ה'עשו' הרבוק בו - הוא היצר הרע הטמון בקרבו ומנסה להדיחו לכבאר שחת, ורק על ידי שמתגבר מליך בעצת יצרו הרע אז הוא מתעלה לאין ערוך¹, ובוזה נתמלאו משאלות לבה של רבקה באופן הכי נאות על צד היותר טוב. וזהו אומרו ולאום, כלומר הבן הצדיק, מלאום - ע"י

והנה מצינו בחז"ל (בר"ר מה ד) שכל האמהות היו עקרות, וגבי האבות מצינו שרק אברהם היה עקר (ראה ילקו"ש רמז עח), ולהאמור יתבאר, כי יצחק ויעקב נולדו במהרה מאבותיהם הקדושים, ע"כ היו יכולים להוליד בדרך הטבע, אבל אברהם אבינו שהיה בנו של תרח שעבד ע"ז, וכן האמהות היו כולן בנותיהן של רשעים, על כן היו צריכים להיות עקרות כדי שבדרך הטבע לא יוכלו ללדת, ורק על ידי ריבוי בתפילה אל השי"ת יפקדו בדבר ישועה ורחמים, וכיון שיהיו נענין בתפילה נמצא שנהפכו והשתנו לבריה חדשה, וממילא הוסר הקשר והשייכות שהיו להם עם אומות העולם, ועי"ז יוכלו להקים את 'כלל ישראל' בקדושה ובטהרה.

כשזה נופל זה קם - מעלת 'עקב' רק על ידי התגברותו על 'עשו' בפרשתן (כה כב-ג), 'ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם בן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה', ויאמר ה' לה וכו' ולאום מלאום יאמיץ', וביאר בזה

האדם אל השם הוי"ה ב"ה המהווה כל היות הנה נתדבק במקום יותר גבוה ונתהווה להויה אחרת, ואין כאן שינוי רצון, כי על אותה ההויה שהוא כעת לא נגזרה הגזירה (והוא גופיה מתרץ, דמעיקרא גזר הבורא שאם יתפלל תשתנה כל הגזירה טובה ולברכה).

וכדברי 'בעל העיקרים' (מאמר רביעי פ"ח) משל למלך שגזר על כל נתיניו הערלים שדינם למיתה, הרי פשיטא שמי שיחיש למול עצמו ינצל מהגזירה, שהרי אינו בכלל הערלים, כמו"כ העומד בתפילה משתנית מהותו ו'אחר' הוא, ולא עליו נגזרה הגזירה.

הנה אומרים על המתפלל, פלוני התפלל, ובאמת, מצד דקדוק הלשון ביה ראוי לומר פלוני פילל, שכך אומרים אחר עשיית מעשה בלשון 'פעל' שהוא 'פילל'. אלא, לשון התפלל היא מגזירת 'התפעל' כלומר שנפעל באדם - תפילה. ונשתנה ונעשה אדם חדש ובריה חדשה כנ"ל (ספר 'כי אליך אתפלל').

יג. הבט נא וראה מה שכתב הגר"א מוילנא זי"ע (אדרת אליהו) על הפסוק (לעיל ב ז) 'וייצר ה' אלוקים אדם מן האדמה', ודרשו חז"ל (ברכות סא.) הטעם שנאמר 'וייצר' בשני יודי"ן, שרומז ליצר טוב וליצר הרע, וכתב הגר"א, כי זאת נרמז גם בדברי חז"ל (סוף עקצין) 'אמר רבי יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלוש מאות ועשרה עולמות, שנאמר (משלי ח כא) להנחיל לאוהבי יש ואוצרותיהם אמלא', והנה 'יש' ר"ת ימין שמאל, ורומז ליצר הטוב שנמצא בימינו של אדם וליצר הרע בשמאלו, ועשרה עולמות זוכה האדם על שעשה מעשים טובים כעצת יצרו הטוב, ואילו לשלוש מאות עולמות זוכה על שהתגבר על יצרו הרע. מעתה אל יתאונן האדם על יצרו הרע המתגבר עליו חדשים לבקרים, כי רק 'בזכותו' ינחל שלוש מאות עולמות, פי שלושים ממה שמקבל על מה ששמע ליצרו הטוב...

על כן יאמרו המושלים, מעשה בבני משפחה אחת שהגיע לביתם מכתב מ'חברת החשמל' (Electric company) בו נכתב שעליהם לשלם סך אלף וחמש מאות שקלים בעבור השימוש בחשמל בחודש האחרון, ויחשכו עיניו וכמעט שלא התמוטט על אתר... ומה עוד שלא ידע מהיכן ישלם סכום עתק שכזה... ויקרא האיש ל'כנס חירום' לכל בני ביתו ויספר להם את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף... והודיע נחרצות כי 'חוב קדוש' הוא מני היום ואילך להצטמצם בשימוש בכח החשמל, וכתשובת המשקל הרי אנו מקבלים על עצמנו להגיע לסכום של חמישה שקלים בלבד להוצאות החשמל מדי חודש בחדשו... בראש ובראשונה, מעתה אין משתמשים במזגנים (air conditioners), וכי תאמרו כיצד נחיה בלי מזגן - הרי אבותינו ספרו לנו שבימיהם לפני כחמישים שנה בלבד - לא היה מזגן מצוי

כי זה שכבר זכה ונבחר בכמה נסיונות ומדרגות הוא נחשב יותר מהמלאך' והוכיח זאת ממה שמצינו בעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים בשעה שנכנס לבית קדשי הקדשים להקטיר קטורת ולהזות מדם הפר ומדם השעיר, דכתיב (ויקרא טו יז) 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו', ואמרו חז"ל (ירושלמי יומא פ"ה ה"ב) שגם המלאכים אסורים לשהות שם באותה שעה, מאחר ש'דמות פניהם פני אדם' (יחזקאל א י), והרי שהכהן הגדול עלה ונתעלה במדרגתו יותר ממלאכי השרת.

הא למדת עד כמה מתרומם ומתעלה האדם כשעומד בנסיונות בגבורה - עד שמלאכי השרת מצטערים ומורידים דמעות מתוך יגונם שלא הגיעו למעלת 'האי גברא', ועד כמה גדולה חיבתו לפני המקום ב"ה, עד שאין לתאר ואין לשער גודל השמחה בשמי מרום לראות קרוין מחומר זוכה את יצרו למען שמו ית' באהבה". ועל דרך זה גם אין בידינו להשיג גודל זכותו

אחיו הרשע יאמין - יגיע לידי צדקותו ומדרגותיו הגבוהות, ודייקא על ידו יגיע להיות בחיר שבאבות (בר"ר עו א), כי מבלעדי ה'עשו' לא היה להקב"ה כל חפץ בו, שהרי 'מלאכים שאין בהם יצר הרע' יש לו די בשמי ערבות, לאלפים ולרבבות.

בפרשתן (כו א), ויהי כי זקן יצחק ונתקוהו עיניו מראות' וגו', ופירש רש"י, 'כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת זהו בזבים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו, ומקור הדברים הוא כדאיתא במדרש (פרקי דרבי אליעזר פל"א) שבשעה שעמד אברהם אבינו לשחוט את יצחק בנו 'היו מלאכי השרת צועקים ובוכים' (וכעין זה איתא גם בבב"ר נו ז, 'נשרו שלש דמעות ממלאכי השרת'), ועמדו המפרשים לבאר מה טעם בכו המלאכים, ואמר הרה"ק רבי יצחק מווארקי זי"ע מאמר נורא, 'שבכו על שהם לא הגיעו לבחי' מסירות נפש בציווי השי"ת,

בכל בית ובית, וב"ה שהם חיו והאריכו ימים... אם כן נלך בדרכי אבות ולא נשתמש במזגן, ואכן כעבור חודש ימים שוב הגיע 'מכתב', והפעם נכתב בו שדמי השימוש הינו רק כמה מאות שקלים בלבד... אך עדיין לא נחה דעתו, הרי התחייב להגיע לחמישה שקלים ותו לא... קרא שוב לכל המשפחה לאסיפה שנייה, והודיע כי אין מנוס אלא להפסיק מלהשתמש במקרר (refrigerator), ונשוב לחיות כמו הדורות הקודמים לפני כשמונים שנה שאף הם 'חיו' בלי מקרר והצליחו להסתדר... לאחר חודש הגיע שוב אגרת בשלישית והפעם דרישה לשלם מאה שקלים בלבד, אלא שהוא רצה לעמוד בקבלה ה'טובה' שקיבל על עצמו... וגזר גזירה שלישית, ששוב אין להעלות את האור בכל רחבי הבית, דיינו במנורה קטנה אדומה המאירה באור קלוש - שעל ידה נראה את צעדינו 'ולא נכשל בעץ ואבן', ואין צורך באור אחר... החלו הילדים לצעוק שלא יוכלו להכין את 'שיעורי הבית'... אמר להם, השכימו בבוקר ותוכלו להנות מאור החמה (שהיא בחינם...), החל מהזריחה ועד השקיעה, ותנצלו את אור החמה לכל צרכיכם...

והנה בתום חודש ימים הגיע הודעה שעליו לשלם סך חמש עשרה אלפי שקלים, כמעט שלא פרוח נשמתו מקרבו... והתקשר לזעוק חמס על הגזל לאור (חושך...) היום, היתכן כדבר הזה, בביתנו אין שום שימוש בכלי הנצרך לכח החשמל, לא מזגן ולא מקרר, ואף לא מנורה כי אם בקושי מנורה קטנה, חייהם אינם חיים, ואתם דורשים ממני סכום עצום שלא נשמע כמוהו, מה זה ועל מה זה... אמרו לו, ש'אין לדיין אלא מה שענינו רואות', וכך רשום אצלם, אך ישלחו שליח לבדוק האם באמת צדקו טענותיו, או שמא משקר עליהם, אדהכי והכי עבר עוד חודש ימים, וכבר הצטבר החוב לשלושים אלף... וסוף סוף הגיע ה'מבקר' וראה שאכן בכל הבית שוררת מכת חושך, ורק מנורה קטנה דולקת - היא המנורה המעידה על הפעלת ה'בוילר' (בוילער)... אז נוכחו לדעת עד כמה הוא 'עם הארץ', והסבירו לו, אכן נראה לך כי רק מנורה קטנה דולקת כאן, אבל היא מדלקת את דוד המים הנמצא במרומי הבית, ומבשלת מים בכל עת יומם ולילה... ומבזבזת כח עצום של חשמל.

לענייננו יאמר, נראה לך מעשה עבודתך כקטן אין בו כלום, דע כי היא מבעירה אש גדולה במרומים, כי ה'תשלום' הגדול אינו על הדלקת האור הרגיל, כשהינך עושה מצוות ומעשים טובים בנחת, אלא דייקא על המנורה הקטנה, כשהכל בוער בקרבך, ו'הבוילר' הולך ומתפוצץ... והוא בכח גדול חושק שפתיו מלדבר מה שאסור... או כשבקושי גדול עוצם עיניו מראות ברע וכיו"ב - על כזה דייקא יקבל שכרו משלם, ויפתח לו ה' את אוצרו הטוב מן השמים... יד. וכך אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע לאותם שנאלצו להתגייס לצבא הרוסי 'משאתם מקיימים אף את המצוה הקלה ביותר שמחתו של הקב"ה רבה היא לאין ערוך, חשובה הרבה ללא דמיון ממצוה אף הגדולה ביותר שמקיימים אנו'... (הובא בח"ח חיינו ופעלו ח"א עמ' קע).

באר הפרשה - פרשת תולדות

בקרובה עילאה לאין ערוך, אמנם מאחר ו'תאומים' הם היה בהם 'עירוב' מעט זה בזה, ולכן אחו יעקב בעקבו של עשו הרשע, לרמו שנדבק בו מרשעותו של עשו, וכן נדבק בעשו מעט מקדושתו של יעקב, וזו הייתה כל עבודתם בהאי עלמא - על יעקב להסיר לגמרי את זוהמת עשו מעליו^{טו}, ואילו על עשו להגדיל ולהרבות את חלקו של יעקב אשר בו - שהוא עצמו יתעלה ויתעבר לטב, ולכן קרא הקב"ה בעצמו את שמו 'יעקב' על שם אחיות העקב, כי זה עיקר חשיבותו ש'ידו אוחזת' בעקב עשו - כי יש לו שייכות עם הרע, והוא מתגבר על הרע הזה, כי זה כל האדם, ורק מזה יש לבורא נחת רוח".

ומתן שכרו^{טו} של המתגבר על כל הקשיים והמניעות, ומייגע עצמו על אף כל הדוחק והצער.

בהאי עניינא כתב הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (בר"ה עוד נראה לפרש... כי הנה שמעתי בחלום) דלכאורה קשה מה טענה היא על עשו שהיה 'רשע', הלא עוד בהיותו עובר במעי אמו בשרם ניתן בו יצר הרע (כמסקנתו של רבינו הקדוש בסנהדרין צא: שיצה"ר בא רק מעת הלידה) כבר היה מפרכם לצאת לבתי ע"ז, והיינו שעצם יצירתו הייתה ברע, ומה טענה יש עליו עד שרשע יקרא, אלא מבאר הרה"ק, שאכן עשו נולד ב'טבע רע', ומכף הגל ועד ראש לא היה בו מתום, לאידך, יעקב אבינו נולד

הרה"ק מליסקא זי"ע (אך פרי תבואה בפרשתו) מבאר הרמז בקריאת השמות עשו ויעקב, על פי מה ששמע מהרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ונדפס בספרו פר' בראשית, ד"ה א"י ולי מה יקרו) בשם בעל העיקרים, שכשנדקדק בפסוקי התורה בפרשת בריאת העולם נמצא שעל כל בריאה ובריאה אמר הקב"ה 'כי טוב' חוץ מבריאת האדם שם לא נזכר כן. ומבאר טעמא דמילתא, ש'שלימות' בריאת האדם היא רק לאחר שיתקן עצמו בעבודתו, אבל בשעה שבראו הקב"ה לא היה אלא בהמה בצורת אדם, ולא שייך לומר על בריאה זו 'כי טוב' שעדיין לא נגמרה. וזהו שאמר הקב"ה (בראשית א כו) 'נעשה אדם', שכביכול אמר הקב"ה לאדם הבה יחדיו 'נעשה אדם', הקב"ה בעצם הבריאה והאדם על ידי עבודתך. וכתב הרה"ק מליסקא שכל זה נאמר רק לגבי ישראל שהם משלימים עצמם ע"י עבודתו ית', וכביכול האדם שותף בבריאתו, אבל אומות העולם הרי הם כ'חמור', וכדרשת חז"ל על הפסוק (כב ה) 'שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור', ואינם בגדר 'אדם' (שם סא.), וממילא הרי הם 'עשויים' כבר מתחילתם. ומשום כך היה עשו כבר מלידתו 'עשוי' ומושלם, אמנם ביעקב נאמר 'ידו אוחזת בעקב עשו', כלומר שעדיין אינו עשוי אלא ידו אוחזת בעשייה בכדי להשלים עצמו על ידי מעשיו הטובים, ומהאי טעמא קרא לו הקב"ה יעקב (רש"י) להורות עד כמה חביב לפני הקב"ה עבודת האדם ויגיעתו.

טו. וכל זאת נרמז בלשון הפסוק (כה כג) 'ורב יעבוד צעיר', ורב יעבוד - היצר, לייאש ולבטל את האדם מעבודת ה', בעת שצעיר - כאשר הוא ב'קטנות המוחין' ולבו בל עמו. ואכן, ורב יעבוד - עבודה רבה ויגיעה עצומה נדרש מהאדם שיעבוד את ה' בעת שהוא צעיר - בקטנות המוחין. ועי"ז יזכה להיות ורב - לעלות למדרגה גבוהה מאחר שעבד את ה' כנגד טבעו בעת צעיר - בזמנים הנמוכים. ולא עוד אלא שיקבל שכר טוב ורב על כך שיעבוד צעיר, שעבד בכל אותן השעות שהיה ב'קטנות'.

טז. כדברים הללו ביאר גם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (לקוטי הרי"ם) במה שנאמר (כה כז-כח) 'ויהי עשו איש יודע ציד וגו', ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, ופירש רש"י, וז"ל, יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות, וע"כ היה אוהב אותו מאחר ש'צד' ורימה אותו בפיו, ולכאורה תמוה הרבה, שאף אם נאמר שעשו אכן מדקדק במצוות ומעשר מלח ותבן, אך מה ערך יש לזה כלפי עבודתו הנוראה של יעקב אבינו שהיה 'יושב אהלים', ושקוע כל כולו בתורה ובעבודת ה'. אלא שיצחק אבינו חשב שיעקב הינו 'איש תם' - 'בטלן' ואינו בקי לרמאות, ואם כן מה רבותא יש שעוסק הוא כל היום בתורה, אכן 'עבודתו' של עשו יש בה מעלה יתירה, שהגם שהוא 'סוחר' ואיש שדה מכל מקום מדקדק במצוות, על כן אהב יצחק את עשו יותר מאת יעקב, אך כאשר נתברר ליצחק לבסוף ערמימותו של יעקב בנטילת הברכות אזי אמר 'כיון שעכשיו אני רואה שגם ליעקב יש את ענין הרמאות, ואף על פי כן לומד תורה יומם ולילה, אם כן הוא חשוב יותר ממך, וגם ברוך יהיה'...

יז. יש שביארו, שמהאי טעמא רצה יצחק לברך את עשו, כי בראותו שהוא נוצר ונולד עם טבעים רעים וקשים, אמר, הנה בני זה נולד בתכונות רעות ומגונות ולכן יצא ממנו מה שיצא, על כן אברכהו, שהרי איננו אשם

משמרת וחקותי - להיטיב לבריות

בפרשתן (כו ג-ה), 'ואהיה עמך ואברכך וגו', עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתני מצוותי חוקותי ותורותי, וביאר ב'ספורנו' בזה"ל, וישמור משמרתני - עשה תמיד המשמרת המיוחדת לי שהיא לגמול חסד"י, כאמרו (תהלים כה י) 'כל אורחות ה' חסד ואמת', ולהורות חסאים בדרך, וזה עשה כאשר קרא בשם ה', ושמר גם כן מצותי חוקותי ותורותי. עב"ל.

והקשה ה'ספורנו' מדוע רק לגבי יצחק מצינו בכתוב שבירך אותו הקב"ה בזכות אברהם אביו ולא בזכות עצמו, ואילו אצל אברהם וכן אצל יעקב זכו לברכות ה' מחמת עצמם, ומבאר, כי פסוק זה נאמר בטרם התעורר יצחק לקרוא בשם ה' ולזכות את הרבים, 'אבל אחר שקרא בשם ה' נאמר (כו כו) ואבימלך הלך אליו מנרר, ואמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך אתה

עתה ברוך ה' (שם כח), ולא מצאוהו עוד תלאות מקנאים ודברי ריבות כאשר בראשונה. אמנם ליעקב לא תלה בזכות אחרים כלל כי הוא אמנם מנעוריו יושב אהלים ללמוד וללמד דעת את העם בפרט באהלי שם ועבר ששם עלה כל מבקש ה' בלי ספק. ללמדנו כי הקב"ה חפץ שיהיו בריותיו גומלי חסדים זה לזה, והמיטיב לאחרים הוא מוכן ומזומן לקבל ברכת ה'.

והנה הרמב"ן מפרש מה שנאמר 'וישמור משמרתני מצוותי חוקותי' בזה"ל, חוקותי - ללכת בדרכי ה' להיות חנון ורחום עושה צדקה ומשפט ולצוות את בניו ואת ביתו בהם. הקשה הג"ר שמעון שוואב זצ"ל (מעין בית השואבה), מדוע נקראת ההטבה הלזו בשם 'חק', הרי ענין להיות חנון ורחום ולעשות צדקה ומשפט עם אחרים הוא דבר שכלי, ותירץ דקאי על דרך ה' להיות חנון ורחום גם למי שאינו בדאי"ט, וזה אינו שכלי רק

במצבו זה, ואילו לעומתו יעקב אחיו אין מגיע לו שכר שהרי צדיק גמור הוא בטבעו מלידה. באותה שעה נכנס אליו יעקב, ואמר לו - אנכי עשו בכורך (כו ט), דע לך אבי, שאינני צדיק גמור כמו שחשבת, אלא נדבק בי מרשעותו של עשו, ויגיעה רבה עלי להתייגע כל ימי חיי להיטהר מזה, ומכיוון שכן, אף לי חלק ונחלה ב'ברכות'. כשמוע יצחק את דבריו, קרא לו וימש את ידיו ואמר 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו', אכן קולך הוא קול הקדושה, אך רואה אני שנזרקה בך ממידותיו של עשו הרשע ע"י וידו אוחות נדבקה בך ממידותיו של עשו, ועל כן אברכך ב'ויתן לך'. עפי"ז יבואר נמי כי כשחזר עשו הרשע מצדו נענה וזעק 'הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים' (שם לו), מששמע יצחק כי כן, אמר אם אכן יש לו שייכות ל'ערמה', מתוך רשעותו של עשו שנדבקה בו, ועליו להתייגע להיטהר ממנה, אזי גם ברוך יהיה (שם לג).

יח. כאשר הקים הגאון ר' מאיר שפירא זצוק"ל את ישיבתו המעטירה 'חכמי לובלין' נסע לארה"ב להתרים נדיבי עם, ושהה שם בחודש תשרי תרפ"ז, והנה לקראת 'שמחת תורה' נחלה ה'משמש' שנלווה אליו, וכשחזר המהר"ם שפירא מה'הקפות' בליל שמחת תורה ראה אותו שוכב מרותק למיטתו, אין צורך להאריך את הרגשת המשמש - להיות שוכב בדד בליל שמחת' במקום להיות בבית הכנסת ולשמוח בשמחת התורה, מיד התעטף מהר"ם שפירא בטליתו ופתח בקולו האדיר והנעים באמירת פסוקי 'אתה הראת' כעומד לפני 'עמוד התפילה' בבית הכנסת מלא מפה לפה וגדוש בהמון עם... והמשיך בעריכת סדר ההקפות כשהוא מפזז ומרקד בהתלהבות, והכל בכדי להיטיב לשני את הרגשתו...

באמת אמרו, לא היה צריך מהר"ם שפירא 'ספר תורה' לרקוד עמו, כי מלבד שהוא עצמו היה לעבדיגע ספר תורה (ס"ת ח), הרי מעשה זו של גמילות חסדים הוא גופי תורה...

וכבר אמרו כי מעלת ה"יין הוא שממעט עצמו בשביל לשמח אחרים, ה'בקבוק' מתמעט ומתרוקן ואילו הבריות ששותים ממנו מתרבה שמחתם...

יט. ואל תאמר היאך אוכל לנהוג במידות טובות עם 'פלוגי'... שהוא אדם קשה ורע לבריות, כי אין הדבר תלוי אלא בך... ואם אתה תסתכל עליו בעין טובה אף הוא ישיב לך כגמולך הטוב...

בדרך צחות מסופר על אחד שהזמין את ה'לבנה' ל'דין תורה', וכה הייתה טענתו, כי לאחרונה הלבנה 'רודפת' אותו, ובכל אשר הוא פונה היא פונה אחריו - אם הימין ואיימינה גם היא, ואם השמאל ואשמאילה, בעמדו מהליכתו תעמוד גם היא... משיכוף את גופו גם היא מתכופפת עמו - בקיצור, לא נתנה לו הלבנה מנוח, אמר לו הדיין שמעתי את תלונתך, אבל אי אפשר לדיין לפסוק הדין בטרם ישמע את טענת שני הצדדים, על כן אבקשך שתשוב הנה בעוד כמה ימים... כעבור כמה ימים שב היהודי מתוך צפיה דרוכה לשמע פסק הדין, ויען הדיין ויאמר,

באר הפרשה - פרשת תולדות

הוא 'חוק' מדרכי השי"ת להטיב להם, וכך עשה אאע"ה שהלך בדרכי השי"ת בזה².

כתב רבינו הריטב"א (סוף פסחים, בפירושו על הגש"פ ד"ה ואתן ליצחק) לבאר מדוע נולדו יעקב ועשו כתאומים. כי רבים יענו ויאמרו - אין ביכולתי לעסוק בתורה ועבודה, כי מה אעשה שלא נולדתי לאב ואם צדיקים כפלוגי הצדיק, או יאמרו מה אעשה ולא נולדתי בעת ששלט מזל טוב בזמן לידתו של פלוני, או במקום שנולד צדיק פלוני. לזה עשה הקב"ה שיהיו יעקב ועשו תאומים שנולדו לאותם אב ואם באותו המזל ובאותו המקום, ואעפ"כ זה פירש לרשעו וזה פירש לתומו וצדקותו. ללמדך, שלא הטבע גורם ולא המקום גורם כי אם רצונו³ ועבודתו⁴

יעקב ועשו האמורים - אין הדבר תלוי אלא בי

בפרשתן (כה יט), 'ואלה תולדות יצחק', ופירש רש"י, 'יעקב ועשו האמורים בפרשה', רמזו בה צדיקים, שעל כל בר ישראל לדעת שהוא עומד תמיד בפרשת דרכים - ובידו הבחירה אם ללכת בדרכיו של יעקב דרך הטוב ועוה"ב, או בדרכי עשו דרך הרע, ועליו לעשות הפרשה - להבריל בין האור ובין החושך וללכת אחרי ה' ותורתו.

אכן, דברתי עם הלבנה - מה לה כי נטפלה להצר צעדך, ללכת אחריו ולחקות את מעשיך, אך היא טענה לעומתך שמעולם לא הסכינה עשו כן, אתה הוא שהתחלת... אתה אשם בכל... אם אך תפסיק להביט ולהתבונן בה כל כך הרבה גם היא תפסיק לחקות אותך... והמבין יבין...

וכן למדנו מהא דכתיב בפרשתן (כו מד-מה) 'וישבת עמו ימים אחדים עד אשר תשוב חמת אחיך, עד שוב אף אחיך ממך ושכח את אשר עשית לו', ולכאורה צריך ביאור כפל הלשון - שאמרה 'עד אשר תשוב חמת', וחזרה לומר 'עד שוב אף אחיך'. וביאר הגאון רבי יצחק בן הגה"ק רבי חיים מוואלאז'ין (בספרו פה קדוש) עפ"י דברי אביו הגר"ח (כתר ראש קיט) וז"ל, אמר רבינו, דבר מנוסה אם יהיה לאדם שונאים ח"ו, יפעל אצל עצמו שהם צדיקים גמורים, וידין אותם לכף זכות, ומיד יתהפך לבנם לאוהבים לו. ובזה ביאר הגר"ח את כפילות הפסוק, שבא לומר גם להיפך, אם רוצה האדם לבדוק האם פלוני שונאו יבדוק בעצמו אם לבו שלם עמו, וזהו שאמרה רבקה, מנין תדע שתשוב חמת אחיך עליך, בזמן שתרגיש כי כבר שב אף אחיך ממך - כלומר ששב והלך כעסך שבקרובך עליו, הוסיף הגר"ח שאין זה רק סימן אלא גם סיבה - אם יסיר מעצמו כל תלויותיו על רעהו יפסיק רעהו מלשנוא אותו.

כ. ואכן ה'שובר' את עצמו ואת מידותיו להיטיב גם למי שאינו ראוי 'בדין' הוא שיטול שכרו משלם ויתברך בכל אותם הברכות האמורות בעניין. וכמו שביאר הגה"ח רבי משה מידנער זצ"ל (הו"ד בתורת אבות ד"ה ויעתר) בהא דכתיב בריש פרשתן (כה כא) 'ויעתר יצחק לה', ופירשו חז"ל (יבמות סד.) 'ש'ויעתר' הוא מלשון 'עתר של תבואה' (קלשון), 'מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים מהפכת מידותיו של הקב"ה ממידת הדין למידת רחמנות', ולכאורה מדוע באמת כוחם גדול כל כך להפך מידותיו של הקב"ה, אלא שהשי"ת נוהג במידה כנגד מידה, ומאחר 'שהם מהפכים את המידות והתשוקות שלהם להקב"ה, על כן יש בידם להפך גם מידות של מעלה כביכול'. וזה שנאמר 'ויעתר יצחק לה' - 'יצחק האט זיך איבער געמאכט אין גאנצען צו גאט ב"ה' (יצחק הפך עצמו לגמרי עבור השי"ת). והדברים אמורים בכל עניין ש'הופך' עצמו, בבין אדם למקום ובבין אדם לחברו, שעל ידי זה 'הופך' את כל הדינים וממשיך עליו שפע רחמים וחסדים בלא גבול.

כא. איתא בגמ' (ע"ז יז.) על רבי אלעזר בן דורדיא, שכשרצה לחזור בתשובה הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו', אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו', אמר אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה, רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא וכו', בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת, ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי. והתקשו המפרשים מדוע באמת נקרא בשם 'רבי' ששם זה הוא מלשון רב המלמד ומורה דרך, ומה לימד אותנו רבי אלעזר בן דורדיא עד שנקרא רבי. אך באמת יסוד גדול למדנו מדבריו שאין הדבר תלוי אלא בי, ובדין הוא שייקרא 'רבי' על כך בלבד.

בדרך צחות אמרו מעשה באחד שנכנס אל בית המרחקת (Pharmacy) וביקש וויטמין לחיזוק והצלחה, הושיט לו הרוקח איזה וויטמין, שאלו הלה, כמה פעמים עלי ליטול סממנים אלו מדי ביום בכדי שעל ידם אתחזק בתורה

באר הפרשה - פרשת תולדות

י

של אדם הוא הקובע האם יהא כ'עקב אבינו' או ולעולם אל יתייאש האדם, וגם אם נפל ח"ו - יעזוב כעשו אחיו... את 'העבר' ויתחזק לעבודתו ית"ש מתוך

ויראת שמים... אמר לו הקורח, טעות היתה בי, חשבתי שאתה מבקש לחיזוק כוחות הגוף... אם ברצונך בחיזוק הנפש והנשמה עליך לקחת סם אחר שהוא בדוק ומנוסה - וויטמין 'ב' (B), שאין הדבר תלוי אלא 'ב', שיש בו ההכרה השלימה שהכל תלוי ברצונו ובחפצו...

כב. ואכן בזה נבדלו עשו ויעקב, וכמו שפירש הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (בפרשתו) בלשון הכתוב (כה לד) 'ויבז עשו את הבכורה', כי 'בכורה' עניינה 'התחלה', ויבז עשו את 'התחלה' - אין בו כח להתחיל... וזה כל טבעו ותכונתו של עשו הוא העצלות והרצון שלא לעשות מאומה... ונרמז זאת בשמו על שם 'שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה' (רש"י כה כה), והיינו שהוא אוהב את המנוחה לשבת בטל ולחשוב כאילו הכל כבר נעשה. וכן פירשו במה שאמר ליעקב 'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה' (כה ל) - שביקש שישפוך את הנזיד לתוך פיו, ואפילו פעולה קטנה כאכילה עם הכף מתוך הקערה לא אבה עשות. וכך עניינו גם בעבודת ה' שסמך על כך שהוא 'בן של קדושים' - בנו של יצחק ובן בנו של אברהם אבינו, וכבר אינו צריך לעשות כלום לחובתו בעולמו.

לא כן היא מידתו של יעקב שתמיד היה 'יגע' בעבודה, וכפי שהעיד עליו הכתוב (להלן לב כט) 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל'. ומהאי טעמא היה יעקב מפרנס לצאת לבתי מדרשות אף שלמד תורה במעי אמו מפי מלאך, ולכאורה מה צורך יש לו ללמוד בבית המדרש אחר שכבר זכה ללמוד תורה ממלאך ה' צבא-ות (ואינו זקוק לרב הדומה למלאך ה' צבא-ות...), אלא כי יעקב נתאוה לחיי יגיעה, ורצה ללמוד בעצמו מתוך עמלה של תורה.

ובזה יש לבאר מה שכתב הבעל הטורים (כה כה) 'עשו' בגימטריא 'שלום', ולכאורה תימה רבתי היא וכי עשו הוא איש השלום והלא בעודו במעי אמו כבר נלחם עם יעקב אחיו, וכולו אדמוני שופך דמים אשר ברכתו ותפארתו היא 'על חרבך תחיה', ומה לו ולשלום, אלא שכך היא מידתו של אותו רשע להיות במריבה עם כל העולם אך עם עצמו ו'יצריו' הקשים הוא חי בשלום ובשלווה... לא יחלוק על יצרו, ולא ילחם לשבור את טבעו ומידותיו, אכן מידתו של יעקב היא ההיפך מן הקצה אל הקצה, עם כל העולם כולו הוא שרוי בשלום ושלווה חוץ מעם עצמו, ולעולם מרגיז יצרו הטוב על יצרו הרע.

כג. מילתא דשכיחא שיש הטוענים ומתאוננים, אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני או התמדתו ושלל מעלותיו בודאי הייתי מצליח ומתעלה, מה אעשה שלא ברכו אותי מן השמים ב'ראש חזק' ובשכל טוב וכיו"ב, וכנגד 'טענה' זו אמרו בעלי המוסר בדרך משל לאחד אשר היה עוסק למלאכתו בשליחות יד, ותמיד היה מחזר ומחפש אחר 'מציאות'... פעם אחת נקלע למקום מסחר היהלומים, והחל תר אחר טרף לביתו, והנה הוא רואה בעשיר אחד המיסב עם ידידיו בשולחן אחד ומראה להם יהלום גדול נדיר ביופיו השווה הון תועפות, והרי 'עין רואה והלב חומד', מיד גמר בדעתו שיהלום זה יגיע לידו בכל דרך שהיא. לשם 'מטרה' זו הלך בסמוך לעשיר (מאחוריו) ו'באשר תלכי אלך'... משראה שהעשיר קונה כרטיס נסיעה להפליג באניה, הלך ושיחד את רב החובל שיקבע מקום מלונו בחדרו של העשיר. ויהי בחצי הלילה... כשראה הגנב כי העשיר מתעמק ב'פרק הישן' בעומק לפנים מעומק, קם הגנב ממיטתו (לא) ישן בה, והחל 'מפשפש במעשיו' ובודק בכל חפצי העשיר, באמתחותיו ובכליו ואף בבגדיו, אחת מהנה לא נעדרה, ולמרבת הפלא לא הצליח למצוא את מבוקשו, וככל שהרבה במאמצים העלה חרס בידו, בחרי אף שב למיטתו בידיים ריקניות.

למחרת היום פתח הגנב ושאל את 'שכנו' העשיר, בהקדמת ווידוי שרצה לגנוב ממנו את היהלום, והביע פליאתו העצומה, שהלא גנב מומחה הוא מזה ארבעים שנה 'וב"ה' ראה ברכה בעמלו ומעולם לא נכשל, כיצד עתה רחקה ממנו ההצלחה, וביקש בתחנונים שיגלה לו הרז היכן היה מוטמן היהלום. השיב לו העשיר, אף אני אשיב לך כגמולך... דע לך כי מני אותו רגע שהתקרבת לשולחן לראות את היהלום לא מצאת חן בעיני, ובשעה שבקשת להיות שכן עמי בחדר גברו חשדותיי והבנתי היטב את רצונך ומאווי ליבך, אי לזאת נטלתי את היהלום והטמנתי אותו בכיס בגדך, כי ידעתי שלא תחפשונו אלא ברשותי, ובכך יהא 'בידיים טובות'... והנמשל שיש שנדמה להם שהאבן הטובה ברשות אחרים - שהם זכו לחכמה בינה ודעת, וכל אחד מהם מחשב 'חשבונות רבים' אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני, מצבו של פלוני... והרבה כיו"ב... ואינם יודעים כי 'היהלום' נמצא ברשותם, ודווקא התנאים והכשרונות שלהם הם המפתח והדרך להצלחתם.

באר הפרשה - פרשת תולדות

התחדשות²⁷, וכך ביארו צדיקים במה שנאמר (כה לד) 'ויבו עשו את הבכורה', כי הנה ה'בכורה' מרמזת על עבודת האדם להתחדש בכל עת, ולהתחיל הכל מחדש - כאילו עתה נולד, ועשו הוא הסט"א מבזה את חשיבות ההתחלה, והוא מנסה להערים הררי קשיים על האדם לבל יתחיל מחדש, במענות שונות ומשונות, שגם אתמול רצה להתחדש וכהנה רבות²⁸, ולהפילו לייאוש רח"ל²⁹, וזאת מוטל עלינו לדעת שאין זה אלא עצת היצר ותו

לא - כי יודע הוא אל נכון שבאם היהודי יתחדש בכל עת אין לו מה לנסות להבשילו מעת לעת, כי מיד ישוב ויתחדש...

ובך היא עיקר עבודתו של איש יהודי, להתחזק תדיר, ולחדש כנשר נעוריו מבלי להביט על הכשלונות שהיו לו בעבר, מתוך הידיעה והאמונה כי בכל מצב שלא יהיה - תמיד הקב"ה מצפה עליו שישוב³⁰, ואם

כד. הגה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה רגיל לומר, שהנה חז"ל דרשו על האמור (כה כג) 'ולאום מלאום יאמץ' - כשזה קם זה נופל, ויש לדקדק בלשון חכמים מרפא שלא אמרו כשזה נופל זה קם אלא כשזה קם זה נופל, ללמדנו שאפילו אם שקוע האדם ב'בוץ' עד למעלה ראש אך תיכף כשמתמלא רוח חיזוק 'וזה קם' - מיד מחליש את היצר 'וזה נופל' (הובא במאמר מרדכי).

כה. ובזה ביארו בדרך הרמז בדרכם של גויי הארצות לחוג יום אידם ביום ראשון, כי המה רוצים לתפוס את כח ההתחדשות מיד בני ישראל, על כן יערכו חגא בתחילת השבוע החדש, אבל, לעומתם מקדימים בני ישראל ע"י זה שהם מוסיפים מחול על הקודש בצאת השבת, ונמצא שהרגעים הראשונים של ששת ימי המעשה הם קדושים לה' בקדושת השבת, ובזה ממשיכים על עצמם את הכח להתחדש. ולכן סעודה שלישית בשב"ק היא כנגד יעקב אבינו (וכנסוח התפילה שאומרים 'הנה אנכי בא לקיים מצות סעודה שלישית של שבת נגד יעקב וכו', ויקיים בנו מקרא שכתוב והאכלתיך נחלת יעקב אביך), כי כח ההתחדשות הוא נחלת יעקב אבינו שקנה את הבכורה מעשו הרשע.

כו. זה דרכו של עשו לומר 'הנני הולך למות' (כה לב), אולם יהודי צריך תמיד להיות בחיות ובשמחה. וכבר אמר הרה"ק מקאצק זי"ע שיש בכוחו להחיות מתים, אולם הרבה יותר מועיל ונחוץ הוא להחיות חיים... פעם ראה הרה"ק מרוזין זי"ע אחד היושב בביהמ"ד והוגה בתורה באישון ליל ובעייפותו הגדולה היה מתנמנם מעת לעת, ותיכף היה מתחזק ומעורר עצמו באומרו לנפשו 'הרי תיכף אמות ומחובתי לנצל את הזמן בעודי עלי אדמות'... אמר לו הרה"ק אל תאמר כזאת כי כך היא דרכו של עשו שאמר 'הנה אנכי הולך למות', אלא כך תעורר עצמך - הרי אני חי, וכי לזאת יקרא חיים...

כה אמר הגה"ח רבי מרדכי חונא מחסידי הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע, דזהו מרומז בקרא (תהלים כו ד) 'לא שיבתי עם מתי שוא', מתי שוא היינו החיים בעולם ומתהלכים כאילו היו כבר 'מתים', בעת האכילה והשתיה הינו 'חי' ומקבל חיות, ובעת התורה והתפילה נרדם... וכיו"ב בכל ענין רוחני לעומת גשמי, כי מסוכן לשבת עמהם ולהתקרב אליהם.

כז. וכפי שיש ללמוד ממה דכתיב בפרשתו (כו טו) 'ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול וכו' ותלבש את יעקב בנה הקטן', ולכאורה יפלא שהרי 'תאומים' היו ונולדו כאחד ומדוע יקרא זה 'קטן' וזה 'גדול'. ורמז בה הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע, במשל למי שבכה לפני בני משפחתו כי אביו הזקן פסק מלראות ומלדבר וכו', ולמחרת הוא שומע את בנו בן ארבעת השנים בוכה ומיילל על זה שאחיו הקטן שעדיין לא מלאו לו שנה תמימה גם כן אינו יכול להלך ולדבר, ונעשה שחוק גדול בבית... וההסבר, כי הקטן שעדיין אינו הולך ברגליו ואינו מדבר הרי כל עתידו לפניו, ועוד יבוא יום ובעזוהשי"ת יתחיל להלך ולדבר, לעומתו, הזקן פסק מללכת ומלדבר, ואבדה תקוותו, כי ההליכה והדיבור לא יחזרו אליו, זה דבר הגורם צער וכאב. כך הם 'יעקב ובניו' נקראים 'קטן' לומר שאף נפילתם איננה סיבה מספקת לבכות ולהתייאש, כי עדיין כל עתידם לפניהם - לשוב בכל עת ולהתחדש מעתה לעשות רצון אביהם שבשמים... ואילו עשו 'מוכן' הוא, ולעולם לא יתקן עצמו - זה אכן צער וכאב.

עוד מבאר הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע (מאמר מרדכי, הובא ביסוד צדיק תולדות), כי אין ההורים בודקים את התינוק קטן בגשתם אליו האם הוא נקי, אלא מחבקים ומנשקים אותו וחיבה יתירה נודעת לו, ואילו בן גדול המלוכלך הכל מתרחקים מאתו. ולכן כינה את יעקב אבינו 'קטן', כי יעקב ובניו ינחו בחיק אביהם שבשמים אשר מקרבם מחבקים ומנשקים בכל מצב שיהיו, אף כשהם מלוכלכים בכתמי העוונות, ואילו את הנכרים בני עשו כינה הכתוב 'הגדול' כי מהם הוא מתרחק ואינו מושיעם כי מלוכלכים הם.

מתוך הקנאה שנתקנאו בו פלישתים סתמו כל הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו, כדי שלא יוכל יצחק להועיל עצמו בהן ולהשקות זרעותיו ומקנהו, ואח"כ נתגבר יצחק וחזר וחפר אותן, וקרא להם בשמות אשר קרא להן אביו, ועשה כן לכבוד אביו. וממה שהתורה הודיעה זה, נראה שנחשב לו לזכות. ויש בזה התעוררות, וקל וחומר, שלא ישנה אדם מדרך אבותיו, שהרי יצחק אפילו את שמות הבארות שקרא אביו לא רצה לשנותן, וזה קל וחומר לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו שאר האבות (אברם לאברהם, יעקב לישראל) וזו מידה בנגד מידה לא, עכ"ל.

ישוב יחזור להאיר כבראשונה^{כח}. ולעולם לא יתייאש מחמת הקשיים המתגברים עליו, ואף כשאינו רואה סימן ברכה בעבודתו, כי חובתו בעולמו להילחם ולהתייגע, ואם יעשה את שלו אזי הקב"ה יעזרנו ויתן את אויביו בידו^{כט}.

האמורים בפרשה - לפרוש ולהתבדל מן הרע

בפרשתן (כו טו-כא), 'וכל הבארות אשר חפרו... וישב יצחק ויחפור את בארות המים... ויקרא להם שמות בשמות אשר קרא להן אביו... הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ', וביאר רבינו בחיי בזה"ל, יגיד הכתוב, כי

כת. בדרך זה פירש הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (אות י) בשם אביו הרה"ק רבי יחיאל מאלכסנדר זי"ע בלשון הכתוב 'ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'', כי הנה בעת שמזבלים את השדות יש שם ריח רע ביותר, ומ"מ אין זה פוגם בתבואת השדה כלל, שהרי כעבור זמן מה יפוג הריח הרע, ושוב נודף ריח טוב מהפירות. אדרבה, כל 'טיבם' של הפירות יבוא כתוצאה מהזיבול. והן הן דברי יצחק אבינו ראה ריח בני כריח השדה, שאף אם הוא חוטא ח"ו, ויש בו ריח רע, אין זה 'פגם' בעצם פנימיות נפשו הטהורה, אלא אם יחזור בתשובה ישוב ריחו הטוב להחיות את הכל, וכל זה מפני אשר ברכו ה' 'וברכתו הקדושה לעולם תעמוד'.

כט. וכן מצינו בפרשתן דכתיב (כה כו) 'ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחזת בעקב עשו', וכל הרואה יתמה, מדוע אחז בעקב עשו וכי עלתה על דעתו שיוכל להשיבו למעי אמו לאחר שכבר יצא לאוויר העולם, ומה תועיל אחיזתו בעקביו. וביאר הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע עפ"י דברי הרה"ק מקאצק זי"ע שכל מה שהאדם מתייאש הן ברוח הן בגשם, אינו אלא מכיוון שהוא חושב שהוא עושה והוא פועל... על כן כשיראה שלא יעלה הדבר בידו, הוא מתייאש ועוזב את הכל. אבל המאמין יודע כי כל מעשי האדם אינם אלא השתדלות עד כמה שידו מגעת, אבל מה שייעשה ייעשה בידי הקב"ה 'אדון כל המעשים', ובאמונה זו לא יתייאש לעולם שהרי אין הדבר תלוי בו יעשה כפי יכולתו ותו לא מידי. כיו"ב, כשראה יעקב כי הוא מפסיד את הבכורה, עשה ככל אשר לאל ידו ואחז בעקבו... ואכן בזכות זה נתגלגל שסוף דבר באה אליו הבכורה, כאשר עברה על עשו רוח שטות למכור את הבכורה בעד נזיד עדשים, כי הקב"ה 'הרואה ללבב' ראה תבערת לבו וסייע בעדו להשלים רצונו. וללמדנו בא, שאף אם נראה לאדם כי כל השערים ננעלו בפניו, אם ישתוקק בכל ליבו ובכל נפשו, ולא ינוח ולא ישקוט ויעשה ככל אשר בידו, לבסוף יעזרהו הקב"ה שלא כדרך הטבע וישיג את שאהבה נפשו.

כה אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח על התורה בפרשתן), וז"ל, ענין הבארות אשר חפר יצחק מלמדנו שלעולם לא ירפה האדם את ידי מלהמשיך את העסק אשר התחיל, אל יאוש ואל כשלון, אם יצחק אבינו חפר ולא מצא מים חפר באר אחרת, עד שמצא מים, ואם רבו עליה חפר באר אחרת, וכ"כ המשיך במלאכת החפירה עד שסוף דבר חפר ומצא באר שלא רבו עליה, וקרא שמה 'רחובות'. כן הדבר בכל הענינים החומריים והרוחניים, הן במסחר והן בלמוד התורה ואם מי שהוא אינו מצליח בתחלה בלמודו, אל יעזוב את התורה כי 'סוף הכבוד לבוא', ואם נכשל תחלה אבל יעמוד על אמתתה לבסוף. עכ"ל.

ל. והיינו טעמא, כי כאשר האדם משנה אפילו מעט מדרכי אבות ומיקל לעצמו לפרוץ גדרים וסייגים מהגבול אשר גבלו ראשונים, מסוכן הוא טובא 'להתגלגל' בנפילה אחר נפילה עד... ה"י.

כדברים האלו כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בפרשתן ד"ה ולאום) לפרש מה שאמרו חז"ל (מגילה ו.) על הפסוק 'ולאום מלאום יאמץ' - כשזה קם זה נופל, וז"ל, אי אפשר שיהיו שני הדברים ביחד, אם יהודי מיקל לעצמו בענין כלשהו נעשה לבסוף קל, ואם הוא מיקל עוד יותר סופו שהוא נעשה קל שבקלים ח"ו. הכלל הוא, שאסור לזוז אפילו כחוט השערה מגבול הקדושה.

והנה יעקב אמר לאביו 'אנכי עשו בכורך' (כז יט), וידועה התמיהה כיצד יאמר כן יעקב אע"ה שהיה עמוד האמת (ועיין רש"י), נוראות מבאר בה הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תורת משה השלם בפרשתן) שהרי באותה שעה היה יעקב לבוש

באר הפרשה - פרשת תולדות

בבגדיו של עשו, ומלבושיו של אדם משפיעים על הלוּבש אותם, ולכן, כשהיה עומד בבגדי עשו היה בידו לומר לשון המשתמע לשני פנים, לומר 'אנכי עשו בכורך'. ואם כי בוודאי אין לנו שמץ השגה אפילו במשהו בקדושתו של יעקב שלימתא, אך ללמד בא עד כמה צריך להיבדל מן הרע ואפילו מ'בגדי' גויים, ותן לחכם ויחכם עוד... גם מצינו בפרשתו עד כמה 'המקום' גורם, וכמו שפירש רש"י מה שנאמר (כה כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה - רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי ע"ז עשו מפרכס לצאת', והרי שעצם הקרבה לאותם מקומות כבר השפיעה כל כך עד שפרכסו לצאת, ומכאן ילמד האדם עד כמה צריך להרחיק עצמו ממקומות שאינם הגונים.

וכך פירש הרה"ק המגיד מזלאזיץ זי"ע בספרו 'תורי זהב' (כה כה) מה שנאמר ביעקב 'וידו אוחזת בעקב עשו', כי ידוע שאין היצר הרע מנסה בתחילה להחטיא את האדם בעברות חמורות, אלא מתחילה מפתה אותו לעברה קלה, בדברים 'שאדם דש בעקבו', ואם ישמע לו ח"ו ימשיך להסית אותו לעברה חמורה יותר, והיום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז (שבת קה:), ועיקר עבודתו של אדם שלא לתת לו אפילו פתח קטן שממנו יכנס להפילו, אלא תיכף כשבא להסיתו לדבר קל יעמוד כנגדו להכניעו. וזהו שאמר הכתוב ביעקב 'וידו אוחזת בעקב עשו', שמיד כאשר בא 'עשו' הוא היצר הרע להחטיאו בדברים שאדם דש בעקבו הרי ידו של יעקב אוחזת בו - ביצר הרע להכניעו. מעין זה פירש הרה"ק ה'אורח לחיים' מזלאטשוב זי"ע (ד"ה א"י וידו) 'כלומר, העברות שהיה עשו דש בעקבו ולא היה אצלו שום נדנדוד עבירה, יעקב אחז בהם ושמרם מאוד מאוד שלא לעשותם'.

נוראות אמר הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (עיי' בא"ח דרשות, פרשת בהעלותך ד"ה וכי תבואו מלחמה) בדברי חז"ל (בר"ר סה ס) על הפסוק בפרשתו (כז כב) 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו' - בשעה שיעקב מרכין בקולו (נחלש מלהשמיע קולו בתורה ובתפלה - שלכן כתיב 'הקל' קול יעקב תיבה ראשונה חסרה וא"ו, כי הוא מלשון 'קל') ידי עשו שולטות, ולכאורה קשה מדוע הזכירו את ה'ידיים', והרי עיקר כוחו של עשו הוא בחרב, וכמו שברכו יצחק 'על חרבך תחיה' (פסוק מ), וה'יד' אינה אלא אוחזת את החרב. וביאר על פי מה שאמרו חז"ל (בר"ר ה י) בשעה שנברא הברזל בששת ימי בראשית התחילו כל האילנות מרתתים ומתייראים, כי עתה נברא הברזל שממנו עשוי הגרזן שהוא משחית וגודע את העצים, 'אמר להם הברזל, מה לכם מרתתים, עץ מכם אל יכנס בי ואין אחד מכם ניזוק', כלומר, שאי אפשר לחטוב את העץ רק על ידי הברזל שבראש הגרזן, אלא חייבים להשים בתוכו חתיכת עץ שתשמש כ'בית יד', ואז יוכל חוטב העצים להניף ידו בחזקה לגדוע את העץ. ונמצא שכל כוחו של ה'ברזל' כנגד העצים הוא רק באמצעות ה'עצים' עצמם. וזהו שדייקו חז"ל בלשונם על ידי עשו, שאף שעשו קיבל את כח ה'חרב' מיצחק, אך אי אפשר לחרב בלא בית יד, ועל דרך זה אין עשו יכול להשתמש בכוחו כנגד יעקב אלא אם יש לו 'סיוע' מיעקב, והיינו באופן שנחלש קול יעקב. ובזה ביאר היטב לשון התפלה (מוסף של שלוש רגלים) 'ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך', 'יד' זה מורה על ה'בית יד' והסיוע שנתנו בעוונותינו לעשו וממשיכי דרכו, שרק מכח זה היו יכולים להחריב את בית המקדש.

וכדרך שהדברים אמורים בכלל כך נאמרו גם לפרט, שאי אפשר ליצר הרע להחריב את בית המקדש הפרטי של כל אחד ואחד אלא אם נותן לו 'יד' - על ידי שאינו עומד כחומה בצורה על גדרי הקדושה. ושומר נפשו ירחק מלסייע לשונא הגדול הוא היצה"ר לכבוש את מקדשו ותפארתו.

אדרבה, יוסיף האדם משמרת למשמרת וירבה בגדרים וסייגים. כה אמר הרה"ק ה'יטיב לב' זי"ע בהספדו על הגה"ק המהר"ם שיי"ק זי"ע (נפש יהונתן, וארא ד"ה הירא) דהנה בעשו כתיב (כה כז) 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים' וצ"ב, מה 'דבר והיפוכו' יש כאן, מה ענין איש שדה ליושב אוהלים, אלא דחז"ל אמרו על הפסוק (שמות כב ל) 'ובשר בשדה טריפה לא תאכלו' - דהכוונה לבשר שיצא חוץ למחיצתו (חולין קטז:), וכלומר ש'איש שדה' מרמז על מי שאין לו מחיצות, ולא הציב לעצמו גדרים וסייגים, זה האיש טריפה הוא, לעומתו יעקב אבינו נקרא 'יושב אהל' הוא מוקף מארבע צדדיו במחיצות - גדרים וסייגים להתרחק מן העבירה (ובא לשבח את המהר"ם שכל ימיו הלך בדרכי אבות והציב גדרי קדושה), וזה כל ההבדל בין יעקב לעשו - אם יש לאיש גדר וסייג הרי הוא מבני יעקב ולהיפך ח"ו...

עוד בה ייאמר במעלת שמירת הגדרים, אמרו רמז נפלא במה שמצינו שנתן אליעזר עבד אברהם לרבקה 'שני צמידים' (לעיל כד כב), ופירש רש"י, שהם כנגד שני לוחות הברית, שבא אליעזר ללמד לה כלל גדול מיסודי היהדות, להוציא מאותם הטועים שאין להם כח ל'כובד' המצוות ולקושי הכרוך בהן עד שנראה להם שתרי"ג מצוות הם

באר הפרשה - פרשת תולדות

אבינו אב הרחמן יראנו נפלאות, כלה שעיר לב וחוננו לג ויעלו לציון מושיעים לד לשפוט את הר עשו, והיתה לה' המלוכה במהרה בימינו אמן.

תרי"ג בעיות, רחמנא ליצלן מהאי דעתא, אלא אדרבה, ככל שהמצוה יש בה קושי וטרחה יתירה כך יקרה היא עד מאוד, וזה שרמז לה בצמידים, כמי שאומר, שני לוחות הברית עם כל התורה אינם 'אזיקים' וכבלי ברזל על הידיים אלא הם צמידים... וככל שה'צמיד' כבד יותר לרוב משקל הזהב כך עולה ערכו...

לא. ומן העניין להביא מה שאמרו בעלי הרמז על הפסוק בפרשתן (כו לא) ויבא לאביו, שב' תיבות אלו יחדיו נקראים 'ישר והפוך', מתחילתם לסופם ומסופם לתחילתם, כי כך הטביע הבורא בעולמו שבן אשר יכבד אב, ישנה הדבר אצלו - שבניו יכבדוהו, ומי שאינו מכבד אב ואם, גם אליו יחזרו הדברים...

לב. ויקויים בנו מליצת יושר שאמר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע מבארדיטשוב (ד"ה הברכה) לדרוש בלשון שבירך יצחק אבינו את עשו הרשע 'ועל חרבך תחיה' (כו מ), שכאשר ראה יצחק את גודל רשעותו של עשו אמר לו ועל חרבך תחיה 'פירוש, כשיבוא עליך מכת חרב והרג ואבדן אז תחיה דהיינו שתתעלה על ידי זה שיבוא קידוש השם' [וכאותם דברים נוראים שאמר הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע, כאשר סיפרו לו שנהרגו עשרים יהודים על קידוש השם על ידי הישמעאלים ימ"ש, נענה ואמר, וכי זהו 'קידוש השם'... זה 'חילול ה', ואילו 'קידוש ה' הוא כאשר יהרגו עשרים ערבים...]. וממשיך ב'קדושת לוי' לפרש גם המשך לשון הכתוב 'והיה כאשר תריד', שהנה רש"י מפרש ש'תריד' הוא לשון צער, גם ידוע שאין 'והיה' אלא לשון שמחה, ומעתה יש לדרוש את הכתוב 'והיה, פירוש יהיה שמחה כאשר תריד - כשיהיה לך צער יגון ואנחה, אז ישמחו כל העולמות כנאמר (משלי יא י) באבוד רשעים רינה'.

לג. ה'בעל הטורים' (סוף פר' חיי שרה) דורש 'סמוכים', שנאמר בסוף פר' חיי שרה לגבי ישמעאל 'על פני כל אחיו נפל', ואחר כך כתיב (בריש פרשתן) 'ואלה תולדות יצחק' לרמז 'כשיפול ישמעאל באחרית הימים' (ילקוט שמעוני רמז עט) אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק'.

לד. נוראות אמרו לפרש בדקדוק לשון 'מושיעים' - לשון רבים, והרי אין 'מושיע' אלא אחד - משיח בן דוד, ומדוע נאמר 'מושיעים', אלא שכל איש יהודי המתגבר על יצרו הרי הוא מסייע לקרב את הגאולה העתידה, ואכן רבים

הם ה'מושיעים' אותנו מגלותנו (עי' דרכי נועם ח"א עמ' לו).